

Szabadságuktól büntető jogszabályok alapján megfosztott fiatalok

*Részlet a CPT 24. Általános Jelentéséből,
amely 2015-ben jelent meg*

1. Előzetes megjegyzések

96. 1998-ban, 9. Általános Jelentésében a CPT megállapította azokat a kritériumokat, amelyek a munkáját vezérlik, amikor olyan helyekre látogat el, ahol „fiatalkorúakat” (vagyis 18. évesnél fiatalabb személyeket¹) fosztottak meg a szabadságuktól. Konkrétabban, több olyan biztonsági garanciát is megjelöltek, amelyeket minden, szabadságától büntető jogszabályok alapján megfosztott fiatalok számára fel kell ajánlani, illetve meghatározták, hogy milyen feltételeket kell biztosítani a kifejezetten fiatalok számára fenntartott fogva tartási központokban. A Bizottság úgy véli, hogy megérett az idő ezeknek a követelményeknek a felülvizsgálatára az 1998. óta szerzett látogatási tapasztalatai alapján, és figyelembe véve az európai és univerzális szintű fejleményeket, ebben a szakaszban azokra a fiatalokra koncentrálva, akiket a büntető jogszabályok alapján fosztottak meg a szabadságuktól.

Kiindulópontként a CPT megismétli, hogy az általa felállított követelményeket kiegészítésnek tekinti a nemzetközi jogi eszközök, nevezetesen az Egyesült Nemzetek 1989-es gyermekjogi egyezménye és az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának CM/Rec (2008) 11 sz. ajánlása a tagállamokhoz a közösségi büntetéssel vagy szankcióval sújtott fiatalokra vonatkozó európai szabályokról („fiatal bűnelkövetőkre vonatkozó európai szabályok”) által meghatározott követelményekhez, melyek részletesen tartalmazzák a fiatalok bűnelkövetőkkel kapcsolatos bánásmód szabályait.² A Bizottság meggyőződéssel vallja azokat az alapelveket, amelyeket a Gyermekjogi egyezmény 3. és 37.b. cikkei, illetve a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó európai szabályok 5. és 10. pontjai tartalmaznak, nevezetesen, hogy minden, a fiatalokat érintő intézkedésnél az ő mindenek felett álló érdeke az elsődleges szempont, a szabadságtól való megfosztás az ő esetükben kizárólag végső szankció lehet, és akkor is csak a lehető legrövidebb időre szabad kiszabni.

¹ Az Európa Tanács tagállamainak többségében a büntetőjogi felelősség alsó korhatárát 14 vagy 15 évben határozzák meg, míg néhány országban a minimális életkor 8 és 13 év között változik.

² Lásd még a Fiatalok igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó 1985-ös ENSZ minimumszabályokat (pekingi szabályok), az ENSZ 1990-es közgyűlési határozatát a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmének szabályairól („havannai szabályok”), az ENSZ 1990-es iránymutatásait a fiatalok bűnelkövetés megelőzésére valamint az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága gyermekbarát igazságszolgáltatásra vonatkozó 2010. évi iránymutatásait.

2. Rendőrségi őrizetben tartott fiatalok

97. Figyelembe véve megelőző jellegű feladatát, a CPT prioritása a látogatásai során annak a megállapítása, hogy a szabadságtól megfosztott fiatalokat érte-e bántalmazás. Sajnálatos módon, még egyáltalán nem mondható el, hogy megszűnt volna az a gyakorlat, hogy a rendvédelmi tisztviselők szándékosan bántalmazzák a fiatalokat, ez a jelenség továbbra is valós problémát jelent több európai országban. A CPT delegációi továbbra is hihető állításokat hallanak arról, hogy bántalmazzák a fogva tartott fiatalokat. Ezekben az állításokban gyakran esik szó rúgásokról, pofonokról, ütésekről vagy arról, hogy a letartóztatáskor gumibottal verik az őrizetbe vett személyt (még azt követően is, hogy az érintett fiatal már nem jelent veszélyt), illetve ilyen bántalmazások szállítás közben vagy a későbbi kihallgatás során a rendvédelmi létesítményekben fordulnak elő. Az sem ritka, hogy a fiatalok fenyegetések vagy szóbeli bántalmazás áldozatává váljanak (beleértve a rasszista jellegű szóbeli bántalmazásokat is), miközben a rendvédelmi szervek őrizetében vannak.

98. A bántalmazás kockázata közvetlenül az őrizetbe vételt követően a legnagyobb. Ezért a CPT három alapvető biztonsági garanciát javasol (nevezetesen: a fogva tartott személyek jogai arra, hogy értesítsék egy közeli hozzátartozójukat vagy egy másik személyt az őrizetbe vételükről, és hogy orvost és ügyvédet kérjenek), amelyek a szabadságtól való megfosztás kezdetétől kezdve érvényesek (vagyis az első olyan pillanattól kezdve, amikor az adott személy köteles a rendvédelmi szerv őrizetében maradni). Figyelembe véve különleges sérülékenységüket, a CPT véleménye szerint a rendőrségi őrizetben tartott fiatalok esetében mindig alkalmazni kell a következő, bántalmazás ellen rendszeresített biztonsági garanciákat:

- a rendvédelmi szervek dolgozóit hivatalosan kötelezni kell arra, hogy értesítsék a letartóztatásról a fiatal személy egyik rokonát vagy más olyan felnőttet, akiben megbízunk (függetlenül attól, hogy az adott fiatal ezt kéri-e);
- az őrizetbe vett fiatalok semmilyen körülmények között nem hallgathatja ki a rendőrség illetve nem lehet vallomástételre vagy bármilyen dokumentum aláírására kényszeríteni azzal törvénysértéssel kapcsolatban, amelynek az elkövetésével gyanúsítják, ügyvéd vagy alapesetben egy általa megbízhatónak tekintett felnőtt személy jelenléte nélkül (a „nem kíván ügyvéddel beszélni” lehetőség fiatalokra nem vonatkozik);
- egy konkrét, a fenti biztonsági garanciákat részletező tájékoztató lapot kell adni minden őrizetbe vett fiatalnak közvetlenül azután, hogy megérkezett a rendvédelmi létesítménybe. Ennek a tájékoztató lapnak gyermekbarátnak kell lennie, egyszerűen és közérthetően kell benne fogalmazni, és több nyelven kell elkészíteni. Különösen ügyelni kell arra, hogy az információk teljes mértékben érthetőek legyenek fiatalok számára.

99. A CPT úgy véli, hogy senkit nem szabad hosszabb időre rendvédelmi létesítményekben tartani, mivel ezek a létesítmények nem biztosítanak megfelelő feltételeket és elfogadható rezsimet. Ezen túlmenően, a tapasztalatok azt mutatják, hogy a rendőrségi őrizetben tartott személyek érzékenyebbek, és gyakran jobban ki vannak téve a kínzás vagy a bántalmazás más formái kockázatának. Ebből következően még nagyobb erőfeszítésekre van szükség ahhoz, hogy minimális szinten tartsuk a fiatalok őrizetét rendvédelmi létesítményekben. Néhány országban ma is gyakorlat, hogy fiatalokat tíz napig vagy annál is hosszabb ideig tartanak fogva rendőrkapitányságokon; az ilyen gyakorlatok azonban elfogadhatatlanok. A CPT véleménye szerint a fiatalokat általában nem szabad 24 órát meghaladóan rendvédelmi létesítményekben fogva tartani. Emellett minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy a fiatalokat ne a szokásos rendőrségi zárkákban helyezték el, hanem az ő igényeik szerint kialakított környezetben. Éppen ezért nagyon kívánatos volna, ha külön rendőrségi egységeket létesítenének fiatalok számára, hogy az ilyen fogvatartottakat minél hamarabb ki tudják vonni a rendőrségi őrizetben tartottak közül, és külön fogva tartási létesítményekben helyezhessék el őket.

Sajnálatos módon, a Bizottság továbbra is tapasztal olyat, hogy rendőrségi őrizetben tartott fiatalkorúakat felnőttek zárkáiban helyeznek el. Ez a gyakorlat azonban elfogadhatatlan. A fiatalkorúak érzékenysége azt jelenti, hogy elvi alapon a felnőttektől elkülönítve kell őket elhelyezni.

100. Ezen túlmenően, külön kiképzést és folyamatos továbbképzést kell nyújtani azoknak a rendvédelmi dolgozóknak, akik gyakran vagy kizárólag fiatalkorúakkal foglalkoznak, vagy akiknek a munkája főként a fiatalkori bűnözés megelőzésével kapcsolatos.

3. A fiatalkorúak fogvatartási intézményei

a. bevezetés

101. A CPT régóta szorgalmazza, hogy minden olyan fogva tartott fiatalkorút, akit bűncselekmény elkövetéséért elítéltek vagy azzal gyanúsítanak, olyan intézményekben helyezték el, amelyeket kifejezetten az ő korosztálya számára alakítottak ki, nem börtönszerű környezetet kell biztosítani, a rezsimet a szükségleteikhez kell igazítani, a személyzet pedig olyan emberekből álljon, akiket kiképeztek a fiatalkorúakkal való bánásmódra. Sajnálatos módon, az Európa Tanács számos tagállamában még messze nem ez a jellemző. Sikerült előrehaladást elérni abban, hogy a börtönbe küldött fiatalkorúakat nem felnőttekkel együtt tartják fogva, hanem csak nekik fenntartott egységekben. Ugyanakkor nagyon gyakori, hogy ezekben az egységekben rosszak a tárgyi feltételek, ráadásul a szakképzett személyzet hiánya miatt a fiatalkorú fogvatartottaknak csak szegényes rezsimet kínálnak, a támogatás és a felügyelet pedig továbbra is szakszerűtlen. Ez azt jelenti, hogy a fiatalkorúak számára nem kínálnak célirányos tevékenységeket és olyan képzést, ahol a szabadlábra helyezésük után jól használható tudást sajátíthatnának el.

Másrészt a Bizottság számos országban meglátogatott egy sor, fiatalkorúak számára fenntartott létesítményt, amelyeket valóban a fiatalkorúak szükségletei szerint alakítottak ki, a lakóegység-koncepció szerint. Ezek a létesítmények kisméretű, személyzettel jól ellátott egységekből állnak, melyek mindegyike korlátozott számú (általában legfeljebb tíz) szobát és egy közös teret foglal magában. A fiatalkorúak napközben számos értelmes tevékenység közül válogathatnak, a személyzet tagjai pedig a közösségi szellemet próbálják erősíteni az egységben. A CPT véleménye szerint az ilyen intézmények modell értékűek a fiatalkorúak fogva tartása terén valamennyi európai országban.

102. Ahogyan fent jeleztük, a fiatalkorúakat (akár előzetes letartóztatásukat, akár az ítéletüket töltik) általánosságban nem felnőttek számára fenntartott, hanem a saját korcsoportjuknak megfelelően kialakított intézményekben kell elhelyezni. A CPT véleménye szerint amikor, kivételes esetben, a fiatalkorúakat felnőttek számára fenntartott börtönökben helyezik el, minden esetben a felnőttektől elkülönítve kell lakókörletüket kijelölni, egy külön egységben. Az is lényeges, hogy a felnőtt fogvatartottak ne léphessenek be ebbe az egységbe. Mindezzel együtt a Bizottság elismeri, hogy amellett szóló érvek is, hogy a fiatalkorúak közösen vegyenek részt az erre alkalmas felnőttekkel zárkán kívüli tevékenységekben, azzal a szigorú feltétellel, hogy közben a személyzet hatékony módon megfigyelje őket. Ilyen helyzetek például akkor fordulhatnak elő, amikor egy létesítményben nagyon kevés fiatalkorú van, esetleg csak egy személy; ilyenkor lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy a fiatalkorúak ne kerüljenek *de facto* magánzárkába.

103. Elvi alapvetés, hogy a szabadságuktól büntető jogszabályok alapján megfosztott fiatalkorúakat ne szállásolják olyanokkal együtt, akiket más okból fosztottak meg a szabadságuktól. Az ugyanazon intézményben őrzött férfi és női fiatalkorúakat külön körletben kell elhelyezni, bár megfelelő felügyelet mellett napközben közösen is részt vehetnek szervezett tevékenységekben. Külön figyelmet kell fordítani arra, hogy a különböző korcsoportokhoz tartozó fiatalkorúakat úgy

helyezzék el, ami a legjobban megfelel a szükségleteiknek. Intézkedésekkel kell biztosítani, hogy megfelelően elkülönítsék egymástól a korcsoportokat, a nemkívánatos befolyásolás, a hatalmaskodás és a bántalmazás megelőzése érdekében.

A fiatal felnőtt bűnelkövetőkre vonatkozó európai szabályok azt írják elő, hogy a fiatal felnőtt bűnelkövetőket ahol célszerű, fiatalkorúként kell kezelni. Ez a gyakorlat előnyös lehet az érintett fiatalok számára, de gondos eljárást igényel, hogy ne vezessen negatív magatartáshoz. Ezen a téren a CPT úgy véli, hogy eseti elbírálásra van szükség annak az eldöntése érdekében, hogy a nagykorúság (vagy a 18. életév) elérése után célszerű-e egy adott fogvatartottat átszállítani egy felnőtteknek fenntartott intézménybe, figyelembe véve a büntetéséből még le nem töltött időszakot, az érettségének mértékét, azt, hogy milyen befolyást gyakorol más fiatalkorúakra, és más releváns tényezőket.

b. tárgyi feltételek

104. Egy jól kialakított, fiatalkorúak számára fenntartott fogva tartási intézménynek pozitív és személyre szabott feltételeket kell biztosítania a fiatalok számára, tiszteletben tartva a méltóságukat és a magánélethez való jogukat. Minden szobát megfelelően be kell bútorozni, biztosítva a természetes megvilágítást és a megfelelő szellőzést.

A fiatalkorúakat egyszemélyes hálószobákban kell elhelyezni; ha egy fiatalkorút egy másik fogvatartottal közös helyiségben helyeznek el éjszakára, azt megfelelően indokolni kell. A fiatalkorúakkal meg kell beszélni, ha azt akarják, hogy megosszák másokkal a hálólhelyiségüket, és meg kell tőlük kérdezni, hogy kivel szeretnének egy helyiségben aludni.

Minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy a fiatalkorúakat ne nagy közös hálótermekben szállásolják el, mivel a CPT tapasztalata szerint így jelentősen megnő az erőszak és a kihasználás kockázata. A nagy hálótermes intézményeket fokozatosan és ténylegesen ki kell vonni a forgalomból.

105. Ezen túlmenően, a fiatalkorúak számára szabadon hozzáférhető, higiénikus és a magánéletet tiszteletben tartó szaniter blokkot kell biztosítani. Különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a női/lány fogvatartottak szabadon hozzáférhessenek szaniter- és mosóblokkokhoz, illetve kapjanak olyan testápolási cikkeket, mint például az egészségügyi betét.

106. A fiatalkorú bűnelkövetők számára azt is engedélyezni kell, hogy ha van megfelelő saját ruházatuk, azt viseljék. Akiknek nincs megfelelő saját ruházatuk, azoknak az intézet biztosítson nem rabruha jellegű ruházatot.

c. rezsim

107. Bár az értelmes tevékenység hiánya minden fogvatartott számára káros, különösen az a fiatalkorúak esetében, akiknek nagy szükségük van a fizikai aktivitásra és az intellektuális ingerekre. A fiatalkorú fogvatartottak számára egész napra biztosítani kell oktatási-, sport-, szakképzési-, rekreációs és más, zárkán kívüli értelmes programokból álló kínálatot.

108. A testmozgás a fiatalkorúak napi programjának fontos része. Minden fiatalkorú számára lehetőséget kell adni a mindannapos testmozgásra, legalább két órán keresztül, amiből egy órát, de lehetőleg sokkal többet a szabad levegőn tölthet. A testmozgásra használt udvar legyen tágas, és elég jól felszerelt ahhoz, hogy a fiatalkorúaknak valódi lehetőségük legyen a mozgásra (pl. sportolásra); és legyen olyan hely is benne, amely védelmet nyújt a kedvezőtlen időjárás ellen.

109. Befogadáskor minden egyes fiatalkorú számára egyénre szabott tervet kell készíteni, amelyben meghatározzák a célokat, az időkeretet és azokat az eszközöket, melyekkel a célokat meg

kell valósítani, hogy a lehető legjobban ki tudják használni azt az időt, amit az érintett fiatalok a fogva tartási intézményben el fog tölteni, és fejlesszék azokat a készségeket és kompetenciákat, amelyek elő fogják segíteni a társadalomba való visszailleszkedésüket.

110. A fiataloknak kínált oktatási és szakképzési programok legyenek hasonlóak a külvilágban működtetett programokhoz, a tanítást szakképzett tanárok/oktatók végezzék, és a fogva tartott fiatalok kapjanak (a program sikeres elvégzése után) ugyanolyan bizonyítványt vagy oklevelet, mint azok a fiatalok, akik a külvilágban működő létesítményekben kaptak képzést. Meg kell oldani, hogy a képzés után kapott bizonyítvány ne utaljon arra, hogy a képzés egy fiatalok számára fenntartott fogva tartási létesítményben történt. Figyelembe véve, hogy számos nehéz sorsú fiatal van, erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy ösztönözzék és motiválják őket oktató/szakképző tanfolyamokon és olyan műhelyfoglalkozásokon történő részvételre, ahol a későbbiekben, a szabad életük során használható képességeket tanulhatnak meg. A CPT több országban figyelt meg olyan gyakorlatot a fiatalok képzésében, hogy számítógépeket használnak (beleértve az internetet is), és/vagy külön kiválasztott fiatalok számára lehetővé teszik, hogy az intézeteken kívül vegyenek részt oktatásban. Az ilyen gyakorlatokat ösztönözni kell.

111. A CPT azt is hangsúlyozni kívánja, hogy a fiatal nők/lány fogvatartottak semmilyen körülmények között nem kaphatnak kevesebb törődést, védelmet és képzést, mint a férfi/fiú fogvatartottak, annak ellenére, hogy a létszámuk sokkal alacsonyabb, és hogy a fogva tartási központokat szinte minden esetben férfi fogvatartottak számára alakították ki. Ha szükséges, további intézkedéseket kell tenni az egyenlő bánásmód biztosítására.

112. Különbőképpen, a CPT által meglátogatott intézményekben azt figyelték meg, hogy differenciált, ösztönzés alapú rezsime alkalmaznak, ahol az előrehaladást jutalmaznak azoknál a fiataloknál, akik együttműködők és jó magaviseletet mutatnak, míg a rossz magaviseletű fogvatartottak besorolását csökkentik, és különböző korlátozásokat szabhatnak ki rájuk. A CPT véleménye szerint a magatartásból kiinduló megközelítés hasznos lehet a fiatalok fogvatartottak ösztönzésében arra, hogy a csoporton belül tartsák be az együttélés normáit, és konstruktívan fejlesszék magukat. Ugyanakkor a szabályok be nem tartása miatti kedvezménymegvonás gyorsan olyan megfosztottsághoz vezethet, ami nem fér össze a minimumkövetelményekkel. Különösen azért kell lépéseket tenni, hogy az érintett fiatalok ne kerüljenek olyan rezsimebe, amely lényegét tekintve magánzárkának felel meg. Emellett hivatalos és átlátható eljárásokat kell alkalmazni annak érdekében, hogy a „nevelő jellegű intézkedések” ne keltsék az önkényesség látszatát.

d. egészségügyi ellátás

113. Amikor a CPT a börtönökben nyújtott egészségügyi szolgáltatások kérdését vizsgálja, értékelő munkája során több általános kritériumot alkalmaz (orvosi ellátáshoz jutás lehetősége; a beteg beleegyezése és az orvosi titoktartás; megelőző egészségügyi ellátás; szakmai függetlenség és szakmai kompetencia). Mi több, 23. Általános Jelentésében a Bizottság részletesen leírta azokat a követelményeit, amelyek a börtönben nyújtott egészségügyi ellátásra vonatkoznak a bántalmazás megelőzésére (nevezetesen a sérülések szisztematikus nyilvántartásba vétele és a megfelelő hatóságok tájékoztatása). Természetesen a fent említett követelmények ugyanúgy vonatkoznak a fiatalokat fogva tartó intézményekre is.

114. Ezzel együtt, a CPT mindig kiemelt figyelmet fordít a szabadságuktól megfosztott fiatalok sajátos szükségleteire. Különösen fontos, hogy a fiataloknak nyújtott egészségügyi szolgáltatások egy multidiszciplináris (orvosi-pszichológiai-szociális) ellátási program szerves részét alkossák. Ezt azt jelenti, egyebek mellett, hogy befogadáskor minden fiatalnál végezzenek egy átfogó, egyénre szabott orvosi, pszichológiai és szociális igényfelmérést, és hogy szoros együttműködés legyen a létesítmény egészségügyi ellátó csoportja (orvosok, ápolók,

pszichológusok, stb.) és más szakemberek, így szakképzett nevelők, szociális munkások és tanárok között, akik rendszeres kapcsolatban vannak a fogvatartottakkal. Az legyen a cél, hogy a fiatalok fogvatartottaknak nyújtott egészségügyi ellátás jól összehangolt, támogatásból és terápiaiból álló háló része legyen.

115. Minden fiatalkorúval megfelelő interjút kell végezni, és fizikailag meg kell vizsgálni a fogva tartási intézménybe történő befogadását követően, lehetőleg az érkezés napján; a vizsgálatot egy orvosnak (vagy egy orvos irányítása alatt álló szakképzett ápolónak) kell végeznie. Ha jól hajtják végre, ez a befogadáskor végzett orvosi szűrővizsgálat lehetővé teszi az intézetben működő egészségügyi ellátó szolgálat számára, hogy kiszűrjék a potenciális egészségügyi problémákkal küzdő fiatalokat (mint pl. szerfüggőség, szexuális bántalmazás és öngyilkosságra való hajlam). A problémák kellő időben történő azonosítása megkönnyíti a hatásos megelőző intézkedések megtételét a létesítmény orvosi-pszichológiai-szociális ellátási programjának a keretei között.

116. Az is egy széles körben elfogadott nézet, hogy a fogva tartott fiatalok hajlamosak kockázatkereső módon viselkedni, különösen ami a kábítószereket, az alkoholt és a szexualitást illeti, és arra is hajlamosabbak, hogy kárt tegyenek magukban. Éppen ezért minden, fiatalok fogva tartására szolgáló intézményben átfogó stratégiát kell kidolgozni a szerfüggőséggel kapcsolatban (a megelőzést és a kezelést is beleértve), valamint az önkárosítás és az öngyilkosság megelőzésére. A fertőző betegségekről szóló egészségügyi oktatás a preventív egészségügyi program egy másik fontos részét jelenti. A mentális problémákkal küzdő fiatalokat olyan pszichiáterek és pszichológusok kezeljék, akik gyermekek és serdülőkorúak mentális egészségére szakosodtak.

117. Kiemelt figyelmet kell fordítani a női/lány fogvatartottak egészségügyi szükségleteire: nőgyógyászati szakrendelést kell elérhetővé tenni, és felvilágosítást kell nyújtani a nők egészségügyi ellátásáról. A fogva tartott várandós fiatalok és fiatal anyák részére megfelelő támogatást és orvosi ellátást kell biztosítani, és amennyire csak lehetséges, a fogva tartás helyett alternatív megoldásokat kell alkalmazni. Ebben a tekintetben a szabadságuktól megfosztott nőkre vonatkozó, a CPT 10. Általános Jelentésében kidolgozott követelmények változatlanul érvényesek a fiatalok fogva tartott nőkre is.³

118. Az egészségügyi személyzetnek aktív szerepet kell játszania az ételek mennyiségének és minőségének a figyelemmel kísérésében is. A fiatalok tápláltsági fokát egyebek mellett úgy kell kiértékelni, hogy növekedési görbét rajzolnak a növésben lévő fiatalokról.

e. a személyzettel kapcsolatos kérdések

119. A szabadságuktól megfosztott fiatalok őrzése és gondozása különösen nagy kihívást jelentő feladat. Figyelembe kell venni, hogy sokan közülük testi, szexuális vagy pszichológiai erőszak áldozatává váltak. Az erre a feladatra kijelölt személyzetet gondosan kell kiválasztani, figyelemmel a lelki érettségükre, szakmai integritásukra és arra, hogy mennyire hatékonyan tudnak megbirkózni az ilyen korú fiatalok jelentette kihívásokkal, illetve mennyire tudják fenntartani a jóllétüket. Konkrétabban, lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy a fiatalok számára létesített fogva tartási intézetekben rendszeresen jelen legyenek szakképzett nevelők, pszichológusok és szociális munkások. Olyan emberekre van szükség, akik elkötelezettek a fiatalokkal való közös munka iránt, és képesek irányítani és motiválni őket. Annak érdekében, hogy a környezet ne legyen börtönszerű, a fiatalokkal közvetlenül kapcsolatba kerülő személyzet normál esetben ne hordjon gumibotot, kábító hatású gáz spray-t vagy más kényszerítő eszközt. Ösztönözni kell azt a CPT által több, fiataloknak kialakított fogva tartási intézményben

³ Lásd CPT/Inf (2000) 13, 26-33 pontok.

megfigyelt gyakorlatot, miszerint az őrszemélyzet nem visel börtönegyenruhát. Ha férfi és női személyzet egyaránt jelen van, jó hatással lehet a fogva tartás légkörére, és elősegíti a törődőbb és nyugodtabb légkört.

120. Minden olyan dolgozót - az őrszemélyzet tagjait is -, aki közvetlen kapcsolatba kerül fiatalokkal, szakszerű képzésben kell részesíteni, később pedig tovább képezni, és megfelelő külső támogatást és felügyeletet kell biztosítani feladataik ellátása során. Kiemelt figyelmet kell szentelni a személyzet kiképzésének arra vonatkozóan, hogy hogyan kell kezelni az erőszakos incidenseket, különösen a verbális békítő és a professzionális korlátozási technikákat.¹²¹ A létesítmény vezetésének felelőssége, hogy különleges elővigyázatossági intézkedéseket tegyen annak érdekében, hogy a fiatalokat megvédje mindenfajta bántalmazással szemben, beleértve a szexuális és más jellegű kizsákmányolást is. A személyzetnek oda kell figyelnie, ha bullying jeleit látják (beleértve a fizikai és a szexuális támadásokat, a szóbeli bántalmazást, a zsarolást és a többi fiatalok holmijának az ellopását), éstudniuk kell, hogyan kell ezekre reagálni, és proaktív módon megakadályozni az ilyen esetek bekövetkezését.

f. kapcsolat a külvilággal

122. A külvilággal fenntartott jó kapcsolatok aktív elősegítése különösen hasznos lehet a szabadságuktól megfosztott fiatalok számára, akik közül sokan magatartási problémákkal küzdenek, érzelmi depriváció vagy a szociális készségek hiánya miatt. Minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy minden fiatal fogvatartottnak módja legyen kapcsolatot tartani a családjával és másokkal, attól a pillanattól kezdve, amikor bekerülnek a fogva tartási intézménybe. A család koncepcióját tágan kell értelmezni, hogy magában foglalja a kapcsolattartást azokkal a személyekkel is, akikkel a fiatalok a családtagjához hasonló kapcsolatot ápol, még akkor is, ha ezt a kapcsolatot még nem tartják nyilván. A társadalmi beilleszkedés érdekében a fiatalok számára, amennyire csak lehetséges, lehetővé kell tenni a rendszeres eltávozást (kísérlettel vagy kíséret nélkül).

123. A fiatalok számára heti egy óránál több látogatási időt kell biztosítani, és hétfvégén is lehetővé kell tenni, hogy látogatót fogadjanak. Normál esetben rövid tartamú látogatásokat nyitott feltételek mellett is lehetővé kell tenni.

A CPT néhány országban azt figyelte meg, hogy a fiatalok számára engedélyezik a hosszabb idejű, felügyelet nélküli látogatásokat. Azokat az eseteket kivéve, amikor nem szolgálja a fiatalok legjobb érdekeit, ez a fajta megközelítés különösen üdvözlendő, mivel erősíti a fiatalok és közeli hozzátartozói családi életét, és elősegíti a fiatalok társadalmi reintegrációját.

124. Minden fiatal számára, beleértve az előzetes letartóztatottakat is, lehetővé kell tenni a telefon gyakori használatát és azt, hogy a levelezéshez való jogukkal minden időben élhessenek. Ha biztonsági aggályok lennének, a telefonhívásokat és a leveleket ellenőrizni, kivételes esetben pedig akár letiltani is lehet. Ilyen döntést csak akkor lehet hozni, ha fennáll az összejátszás vagy más törvénytelen tevékenység megalapozott gyanúja, de ebben az esetben is csak meghatározott időszakra vonatkozóan.

Néhány, a CPT által felkeresett intézetben a fiatalok számára engedélyezik, hogy rendszeresen kapcsolatot tarthassanak a családjukkal, ingyenes Voice over Internet protokoll (VoIP) szolgáltatások használatával. Az ilyen gyakorlatok nagyon üdvözlendők; ugyanakkor nem tekinthetők a látogatások helyettesítőjének.

125. A fiatalok átszállításával, szabadlábra helyezésével, a velük szemben alkalmazott fegyelmi büntetésekkel, védelmi és biztonsági intézkedésekkel, valamint az esetleges betegséggel,

sérüléssel vagy halálessel kapcsolatos információkat késedelem nélkül közölni kell az érintett fiataikorú szüleivel vagy jogi képviselőjével.

g. fegyelem és biztonság

126. Elsősorban resztoratív konfliktuskezelést kell alkalmazni a formális fegyelmi eljárások és büntetések helyett. Ha fegyelmi szankciókat kell alkalmazni, az arányosság elve szerint kell eljárni, mindenben betartva a vonatkozó hivatalos fegyelmi szabályokat és eljárásokat, továbbá nem lehet nem hivatalos büntetésként alkalmazni. A kollektív büntetés minden formája elfogadhatatlan.

Több, a CPT által meglátogatott intézményben többé-kevésbé rendszeresen előfordult, hogy a személyzet tagjai úgynevezett „pedagógiai pofont” vagy más testi fenyegetést alkalmaztak a rossz magatartású fiataikorúakkal szemben. Ebben a kérdésben a CPT emlékeztet arra, hogy a testi fenyegetés nagy valószínűséggel bántalmazásnak minősül, ezért szigorúan tiltani kell.

127. A CPT hangsúlyozni kívánja, hogy a fiataikorúak kapcsolattartási lehetőségét a külvilággal nem szabad fegyelmi intézkedésként megtiltani; és korlátozni sem szabad, kivéve, ha a fegyelmi vétség a kapcsolattartás keretében történt.

128. Az elkülönítés minden formája ronthatja a fiataikorúak fizikai és/vagy mentális jóllétét, ezért kizárólag végső lehetőségként jöhet szóba.

A CPT véleménye szerint a magánzárkát, mint fegyelmi intézkedést kizárólag nagyon rövid időszakokra szabad alkalmazni, de három napnál semmiképpen nem hosszabb időre. Ha fiataikorúaknál alkalmaznak egy ilyen intézkedést, társadalmi-pedagógiai támogatást és megfelelő emberi kapcsolattartást kell biztosítani a számukra. Az egészségügyi személyzet egyik tagjának rögtön a magánzárkába helyezés után, azt követően pedig rendszeresen meg kell látogatnia a fiataikorút, naponta legalább egyszer, és azonnali egészségügyi segítséget illetve kezelést kell szolgáltatnia.⁴

129. Ami a védelmi vagy megelőző célú magánzárkát illeti, a CPT tudatában van annak, hogy ezek az intézkedések rendkívül ritka esetekben indokoltak lehetnek a különösen érzékeny fiataikorúak védelme, mások testi épségének vagy a börtön biztonságának a megóvása érdekében, de kizárólag akkor, ha semmiféle más megoldást nem találnak. Minden ilyen intézkedést az illetékes irányító testületnek kell elrendelnie, egy átlátható eljárás szerint, amely meghatározza az elzárás jellegét, annak időtartamát, az eljárás elrendelésének okait, rendelkezik a rendszeres felülvizsgálati eljárásról, és lehetővé teszi az érintett fiataikorú számára, hogy a döntés ellen egy külső, független testülethez fellebbezzon. Az érintett fiataikorú számára minden esetben megfelelő emberi kapcsolattartást kell biztosítani, és az egészségügyi személyzet egyik tagjának naponta meg kell látogatnia.

⁴ Megjegyzés [a CPT Titkársága részéről; 2017-ben]:

Az elmúlt évek során a CPT megfigyelései szerint egyre erősödő tendencia mutatkozik nemzetközi szinten a magánzárka, mint fiataikorúaknál alkalmazott fegyelmi szankció eltörlésére. A Bizottság teljes mértékben támogatja ezt a nézetet. Ebben a tekintetben külön is utalunk a Börtönbüntetésüket töltő személyekkel való bánásmódról szóló ENSZ-minimumszabályok (Nelson Mandela Szabályok, 2015) 45 (2) sz. szabályára. Ebben az összefüggésben meg kell jegyezni, hogy a Szabálygyűjtemény 44. sz. szabálya úgy határozza meg a magánzárkát, mint a fogvatartottak napi legalább 22 órás olyan őrzését, melynek során el vannak zárva az érdemi emberi kapcsolatoktól. Ezzel kapcsolatban további részletek találhatóak például a CPT 2015-ös franciaországi látogatásáról ([CPT/Inf\(2017\)7](#), 95. pont), a 2015-ös németországi látogatásáról ([CPT/Inf\(2017\)13](#), 70. pont, valamint a 2016-os lettországi látogatásáról ([CPT/Inf\(2017\)16](#), 96. pont) kiadott jelentésben.

Ehhez hasonlóan, az erőszakos és/vagy feldúlt fiatalok nyugtató szobába zárása csak nagyon kivételes intézkedésként jöhet szóba. Ilyen jellegű intézkedés kizárólag néhány óra tartamú lehet, és soha nem szabad nem hivatalos büntetésként alkalmazni. Ilyen helyzetekben mechanikai korlátozást semmilyen körülmények között nem szabad alkalmazni. Minden olyan esetet, amikor egy fiatalot a nyugtató szobába zárnak, azonnal egy orvos tudomására kell hozni, hogy megfelelő kezelést adhasson az érintett fiataloknak. Emellett minden ilyen bezárást rögzíteni kell egy központi nyilvántartásban és a fiatalok egyéni dossziéjában is.

h. tájékoztatás a jogokról

130. Befogadáskor minden fiatalnak adni kell egy példányt abból a szabályzatból, amely alapján az intézet mindennapi élete folyik, és egy írásbeli összefoglalást a jogairól és kötelezettségeiről olyan nyelven és olyan módon, amelyet megért. A fiatalokat arról is tájékoztatni kell, hogyan tehetnek panaszt, beleértve a panaszokat fogadó illetékes fórum elérhetőségeit, és ha vannak jogsegélyt nyújtó szolgálatok, azok a címeit is.

Azoknak a fiataloknak az esetében, akik írástudatlanok vagy nem értik a nyelvet írásos formában, a fenti tájékoztatást úgy kell megadni, hogy teljesen megértsék.

i. panasztételi és vizsgálati eljárások

131. A hatékony panasztételi és vizsgálati eljárások alapvető biztonsági garanciákat jelentenek a bántalmazás ellen minden fogva tartási helyen, beleértve a fiataloknak fenntartott helyeket is.

A fiatalok (valamint családtagjaik vagy törvényes képviselőik) számára elérhetővé kell tenni panaszkezelési lehetőségeket az intézmények igazgatási rendszerében, és jogot kell adni nekik arra, hogy panaszukat - bizalmasan - egy független külső testületnek nyújthassák be. A panaszkezelési eljárások legyenek egyszerűek, hatékonyak és gyermekbarátok, különösen az alkalmazott nyelvezetet illetően. A fiatalok (valamint családtagjaik vagy törvényes képviselőik) legyenek jogosultak arra, hogy jogi tanácsot kérjenek a panaszokról, és ingyenes jogsegélyben részesüljenek, amikor az igazságszolgáltatás érdekei ezt kívánják meg.

132. A CPT kiemelt jelentőséget tulajdonít annak, hogy egy független testület, például látogató bizottság, bíró, a gyermekjogi Ombudsman vagy az (Egyesült Nemzetek kínzás elleni egyezményének Fakultatív Jegyzőkönyve - OPCAT - alapján létrehozott) nemzeti megelőző mechanizmus rendszeresen keressen fel minden fiatalok elhelyezésére szolgáló fogva tartási intézményt, azzal a felhatalmazással, hogy meghallgassa a fiatalok panaszait, vagy a szüleik illetve jogi képviselőjük által benyújtott panaszokat, és ha szükséges, intézkedéseket is tegyen, ellenőrizze a lakókörleteket és a létesítményeket, és felmérje, hogy a létesítmények a nemzeti jogszabályok és a vonatkozó nemzetközi követelmények szerint működnek-e. Az ellenőrző testület tagjai proaktív módon, közvetlen kapcsolatba lépnek a fiatalokkal, ami a bizalmas beszélgetéseket is magában foglalja.